

Gudar, tjuvar och eskulaper

Jag har med intresse och även viss undran läst Karl-Erik Fichtelius' funderingar och kommentarer om ormar och ormstavar i Läkartidningen 39/98. Han refererar till romanen Medicinmannen, där en historia berättas om hur Merkurisstaven, eller kaducéen, kom till.

Jag vågar inte bedöma hurvida denna historia är fritt uppfunnen av författaren till boken, eller om den verkligen existerar i någon tradition. Däremot tror jag att vi som ibland efter läkedomens gud Asklepios kallas eskulaper, bör ha kunskaper om våra symboler och deras historia, även om den är lång och komplicerad.

Hermes, eller Merkurius, var gudarnas budbärare. Som en fredens symbol bar han en stav (eller olivgren) som slutade med två knoppar och var dekorerad med girlanger eller band. Denna stav, kallad kaducée (grek *kerykeion*), kom senare att bli ett kännetecken för härolider och ambassadörer för att visa deras okränkbarhet. Hermes var även handelsmännens och tjuvarnas gud, men det är en helt annan historia.

Asklepios' stav var omslingrad av en orm, och beskrivs ibland som kluven i toppen. Ormar har sedan lång tid tillba-

ka kopplats samman med läkedom och helande, och ormens alla delar har en lång tradition som läkemedel. Någon liknande koppling till gudarnas budbärare är svår att se, utan troligen har banden/girlanderna förväxlats med ormar. Sedan tar bland annat US Army Medical Corps upp denna stav som sin symbol, och den sprids över världen (den anglosaxiska delen först?) som en symbol för medicinen.

En jordnära förklaring till hur ormstaven kommit till, är att den visar hur man försöker befria sig från parasiten *Dracunculus medinensis* som förekommer i Indien, vissa arabländer och Centralafrika. Den vistas i den subkutana bindväven, men tar sig ibland ut för att lägga sina ägg i vatten. Då klyver man en trästicka och klämmer fast om masken. Successivt kan man därefter rulla upp den på stickan, och när den är ute står man där med en eskulapstav i handen.

Detta är förstås en fantasifull tolkning, men på sätt och vis fascinerande. Tyvärr har referensen försvunnit, men om någon av Läkartidningens läsare vet var den finns, tar jag tacksamt emot upplysningar.

Ännu tycks dock inte användandet av kaducéen som medicinsk symbol ha fått så stort genomslag i Sverige.

Läkarförbundet liksom Göteborgs läkaresällskap har fortfarande kvar Asklepiosstaven. Däremot dyker kaducéen upp mer och mer vid föreläsningar och presentationer. Numera används alla någon form av presentationsprogram för att göra dia och overhead på dator, och när man då vill ha med någon symbol för medicinsk verksamhet tar man det som finns i det amerikanska clip-art-biblioteket, vilket (tyvärr) är kaducéen.

Därmed är historien om stavar inte på något sätt slut. För de mer hedonistiska bland oss finns det anledning att påpeka att även Dinoyos hade en stav som symbol, *thyrsos*. Denna bar en pinjekotte i toppen, och var omvirad med vinlövs (ibland murgröna).

Kanske finns det fler stavsymboler, med eller utan ormar?

Vare med detta hur det må, men borde inte eskulaperna behålla sin egen symbol och låta tjuvar, handelsmän och ambassadörer behålla sin?

Bertil Alm
Göteborg

Missuppfattat uppdrag

Apropå Leif Derneviks artikel i Läkartidningen 41/98 angående bot av hicka vill jag berätta om vad jag fick uppleva som jourhavande läkare vid medicinska kliniken, Sahlgrenska sjukhuset, en lördagseftermiddag i maj 1947.

I London fanns en person med helt ostillbar nysning. Stockholm-Motala Radio gav Radio Göteborg i uppdrag att kontakta en specialist för diskussion av fallet i Dagens Eko. Budet gick först till min chef, professor Martin Odin, men han ringde upp mig och sade att det där får du ta, det klarar du bra.

En radioman kom upp till mig på sjukhuset och vi riggade upp inspelningsapparaturen i professorns rum.

Men, nu var det så att vederbörande hade missuppfattat sitt uppdrag, han hade fått för sig att Londonpatienten led av svår hicka.

1937 hade jag som medicine kandidat i Uppsala hört professor Gustaf Bergmark föreläsa om hicka. Han berättade bl a att det 1925 hade gått epidemisk encefalit i Knivsta, söder om Uppsala, med hicka som ett framträdande symptom, singultus epidemicus.

Jag berättade för radiomannen allt jag visste om hicka, dess orsak och behandling och för att avbryta hickan föreslog jag att man skulle köra ned pek- och långfinger i svalget för att framkalla kräkreflexer. Man kunde också lägga fint pudersocker i fossa tabatière, gro-

pen mellan senorna till korta och långa tumsträckarmuskeln, och sedan låta patienten sätta dit näsan och göra en hastig inandning med mycket häftiga nysningar som resultat.

Stockholm-Motala Radio tackade hjärtligt för allt man fått höra om hicka, trots att det ju egentligen var nysning som det var frågan om.

Efter intervjun var jag för en tid specialist på hicka med besök av patienter långväga ifrån. Jag kom också med i Grönköpings Veckoblad, där hr stadsläkaren Tertius Salvén framgångsrikt botade änkefröken Sophie Liljedotters svåra hicka efter glassförtäring.

Nils Magnus Stenström
Göteborg